

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2026/ 1. szám

PÁL HELÉN

A Bukovinai Találkozások Nemzetközi Folklórfesztivál szerepe
a magyarországi és a külhoni magyar közösségek közötti kapcsolatokban

MASEK ZSÓFIA

Hunkori régészeti leletek Kiskőszeg (Batina, Horvátország) területéről

FODOR ANDREA

Erasmus követői a kora újkori Magyarországon

GYÖRFI GERGELY

Az izraelita tulajdonban álló ingatlanok tulajdonviszonyainak változása
Kaposváron a német megszállást követő hónapokban

HOSSZÚ KRISTÓF

A szuburbanizációs hatások és az etnikai térszerkezet alakulásának
összefüggései a Felső-Csallóközben

Kiadja a Nemzetstratégiai Kutatóintézet

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2026/ 1. szám

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2026/ 1. szám

Nemzetstratégiai Kutatóintézet
Budapest, 2026

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE 2026/ 1. szám

A Kárpát-medencei magyarságkutatás interdiszciplináris szakmai folyóirata

KIADJA A NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

1054 Budapest, Nagysándor József utca 8.

Felelős kiadó: Szász Jenő

Szerkesztőbizottság

Bakk Miklós, Bali János, Benedek József, Csata Zsombor, Farkas György,
Hajdú Zoltán, Kovály Katalin, Lampl Zsuzsanna, Magyar Zoltán,
Nagy Benedek, Nagy Imre, Nagy Zoltán, Péntek János, Péti Márton,
Pozsony Ferenc, Rácz Szilárd, Salamin Géza, Schwarcz Gyöngyi,
Szilágyi Ferenc, Szoták Szilvia, Tóth Géza, Török Ibolya, Tózsér Anett

Szerkesztő

Ress Boglárka

A szerkesztő munkatársa

Bern Andrea, Borbándi Erik

Tördelőszerkesztő

Simon Andrea

Tipográfus

Nádas Zsófia

Nemzetstratégiai Kutatóintézet © 2026, Budapest

Minden jog fenntartva

A kötetben szereplő írások tartalma nem feltétlenül tükrözi a kiadó álláspontját.

ISSN 2732-1789

TARTALOM

TANULMÁNYOK 6

Pál Helén

A Bukovinai Találkozások Nemzetközi Folklórfesztivál szerepe
a magyarországi és a külhoni magyar közösségek közötti kapcsolatokban 6

Masek Zsófia

Hunkori régészeti leletek Kiskőszeg (Batina, Horvátország) területéről 20

Fodor Andrea

Erasmus követői a kora újkori Magyarországon 34

Győrfi Gergely

Az izraelita tulajdonban álló ingatlanok tulajdonviszonyainak változása
Kaposváron a német megszállást követő hónapokban 70

Hosszú Kristóf

A szuburbanizációs hatások és az etnikai térszerkezet alakulásának
összefüggései a Felső-Csallóközben 90

ABSZTRAKTOK 106

Hosszú Kristóf

ELTE TTK Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék;

HUN-REN Földrajztudományi Intézet

A szuburbanizációs hatások és az etnikai térszerkezet alakulásának

összefüggései a Felső-Csallóközben

Kárpát-haza Szemle, 2026 (1), pp. 90–105, 110.

DOI-azonosító: 10.64605/KHSZ.2026.1.05

A szuburbanizációs hatások és az etnikai térszerkezet alakulásának összefüggései a Felső-Csallóközben

Jelen tanulmány a pozsonyi szuburbanizációs folyamatok és a Felső-Csallóköz érintett településeinek etnikai térszerkezetében megfigyelhető átalakulás közötti összefüggéseket vizsgálja. Az elemzés a három legutóbbi szlovák népszámlálás adataira épül, kiegészítve félig strukturált interjúkkal a helyi közélet aktív szereplőivel és terepkutatási eredményekkel. Az eredmények azt mutatják meg, hogy a szuburbanizáció miként befolyásolja az egyes települések arculatát, alakítva azok demográfiai összetételét és közéleti életét. Különös figyelmet kapnak azok a közösségek, ahol az idősödő magyar lakosság csökkenése egybeesik a Pozsonyban dolgozó szlovákok bevándorlásával. A tanulmány rámutat mind a gyors demográfiai változás kihívásaira, mind az ezek enyhítésére kidolgozott helyi stratégiákra. Ezzel hozzájárul annak megértéséhez, hogy a szuburbanizáció miként formálja nemcsak az etnikailag vegyes régiók demográfiai és térszerkezeti jellemzőit, hanem társadalmi, kulturális és politikai folyamataikat is.

The Correlations of the Suburbanizations Effects and the Ethnic Spatial Structure in the Upper csallóköz

This paper examines the relationship between suburbanization processes in the Bratislava metropolitan region and the transformations in the ethnic spatial structure of Upper Csallóköz settlements. The analysis is based on data from the three most recent Slovak population censuses, complemented by semi-structured interviews with local actors and field research findings. The results show how suburbanization dynamics affect the character of individual settlements, shaping their demographic composition and civic life. Special attention is given to communities where the decline of the aging Hungarian population coincides with the in-migration of Slovak employees in the capital. The study highlights both the challenges of accelerated demographic change and the locally developed strategies to mitigate these pressures. By doing so, it sheds light on how suburbanization influences not only the demographic and spatial configuration of ethnically mixed regions, but also their social, cultural, and political dynamics.

HOSSZÚ KRISTÓF

A szuburbanizációs hatások és az etnikai térszerkezet alakulásának összefüggései a Felső-Csallóközben

1. Bevezetés

Szlovákia népessége a 2021-ben az országban rendezett utolsó népszámlálás alapján egy évtized alatt csekély, körülbelül 1%-os növekedésen ment keresztül, szemben az itt élő magyarságnak a magyarlakta területeket lefedő 16 járás és 2 nagyváros mindegyikében (kivétele a Rimaszombati járás) tapasztalható csökkenésével. Az egyik terület, ahol az adatok alapján a legtöbb településen még magyar többség érvényesül, a Kárpát-medence legnagyobb szigete, a Duna, a Kis-Duna / Csalló és a Vág-Duna közt elterülő Csallóköz. Az Ős-Duna által kialakított hordalékkúp-terület az 1920-as határváltozások idején még egy zárt magyar etnikai tömbként került Csehszlovákiához, ahol szinte minden településen 90% feletti többségben volt a magyarság. Tájéérténetileg mindig is a Kisalföldhöz tartozott, lakossága gyakorlatilag az ottani magyarságról szakadt le, így napjainkig sikerült megőrizni a szlovák népesség fokozatos megjelenése mellett is a magyar többséget. A magyarság jelenléte a legerősebb a táj központját képező Dunaszerdahelyen és a hozzá tartozó Dunaszerdahelyi járásban. Azonban a sziget északnyugati peremét képező Felső-Csallóköz vidéke a szlovák–magyar településterület közti átmeneti zónaként ehhez képest teljesen ellentétes folyamatok hatása alatt áll, s etnikai földrajzi szempontból Szlovákia egyik dinamikusabban változó területe.

A Felső-Csallóközhöz tartozó 3 járás közül a Pozsonyi II. járás a főváros részét képezi, míg a Szenci járás déli részén és a Dunaszerdahelyi járás nyugati részén erősen

hatnak a Pozsony vonzása által indukált népesedési folyamatok. Ezek a területek távol esnek a csallóközi magyarság magterületétől, s fejlődésükben a pozsonyi szuburbanizáció hatása egyre erősebben érvényesül. A jelenség legtöbb kutatója, mint például Bott Domonkos (2019) azonban a pozsonyi agglomeráció növekvő kiterjedésének főként gazdasági, társadalmi és kulturális következményeivel foglalkozott, az etnikai viszonyok átalakulására nem térve ki részletesebben. Azonban a kelet-közép-európai posztoszocialista nagyvárosokban a rendszerváltozást követően megjelenő urban sprawl (városszétfolyás) folyamat (PICHLEK-MILANOVIČ ET AL, 2007, 108–111. o.) – akárcsak Európa legtöbb, nem teljesen etnikailag homogén részében – jelentős etnikai átrendeződést okoz (EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY, 2006, 35–36. o.), miközben a változást kordában tartani a döntéshozók – akárcsak más az EU-ba 2004-ben felvett államok nagyvárosai esetében – nem is tudják vagy nem is akarják (ALTROCK, 2006). Emiatt egyre több a fővárosban dolgozó szlovák költözhet ki a város környéki, csendesebb, de a modern tömegközlekedésnek köszönhetően hasonlóan jó munkába járási lehetőségeket biztosító, eredetileg rurális jellegű településekre, fokozva azok urbanizálódását. Így nemcsak az adott települések arculatában erősödhet a városi jelleg, hanem etnikai térszerkezetében is megjelenhetnek kifejezetten az újonnan beköltöző szlovákság által lakott, esetenként számukra kiépülő településrészek, amelyeknek nagy tömegben megjelenő, új lakossága hozzájárul a magyarság arányának még dinamikusabb csökkenéséhez. Horbulák és Demeter (2023, 225. o.) makroszintű vizsgálata már kimutatta, hogy az egyre inkább a rurális

térségekbe szoruló magyarság aránya a nagyvárosoktól távolodva bizonyos mértékben koncentrikusan nő, így Pozsonyhoz közeledve egyre erősebb csökkenést kénytelen tapasztalni.

Ezzel szemben a magyarlakta járások országon belüli migrációs folyamatait elemző Pregi (2023, 82–83. o.) a Szlovákia keleti részéről nyugatra, a főváros környéki centrumtérségekbe tartó vándorlást ír le, amelyben jelentős mértékben vesz részt a magyar lakosság is. Tehát a Felső-Csallóköz magyar lakta településein akár ezekkel a betelepülőkkel enyhe növekedést is mutathatna a magyarság, amely scenárió több kérdést is felvet. Alátámasztható-e a fővároshoz közeledve minden településen belül a szlovák lakosság jelenlétének erősödése helyszíni vizsgálatokkal is? Milyen mértékben lehet tapasztalni a helyi magyarság visszaszorulását a pozsonyi agglomeráció terjeszkedésével összefüggő szlovák betelepülés által érintett települések lakosságának összetételében, arculatában vagy éppen kulturális életében?

A kutatás a fentebbi kérdések megválaszolása mellett több, a földrajztudományon belül jelenleg is zajló diskurzushoz kíván eredményei révén hozzátenni. Ilyen a 2000-es évek eleje óta a szaktudományos közbeszédben jelenlevő urban sprawl kérdése, a lokális és országos migrációs folyamatok egymásra gyakorolt hatásának kérdésköre, a különböző etnikai csoportokra jellemző térhasználat eltérései, illetve a főváros és vonzáskörzete közti kapcsolatok hatása a helyi közösségekre.

2. Szakirodalmi áttekintés

A magyarság számának a jövőben előrelátható csökkenését már Gyurgyík (2015, 362–363. o.) az ezredforduló táján úgy jelezte előre mint a jövőben várhatóan folytatódó országos tendenciát. Ennek a csökkenésnek legjelentősebb okaként a szlovák többségi társadalomban való érvényesülés vágyát, a szlovák–magyar vegyesházasságok terjedését és az egyes településeket megcélzó szlovák betelepülés nyomása miatt egyre gyakoribbá váló nemzetváltásokat, illetve az azok által megvalósuló asszimilációt nevezte meg (GYURGYÍK, 2003, 55–56. o.). Az azóta eltelt időben lezajlott 3 népszámlálás ugyan a korábbiak alapján, de jelentősen átalakított módszertannal történt, a 2021-es adatfelvételnél már

lehetőség volt 2. nemzetiséget is megadni. Az erre vonatkozó kérdésnek a népszámlálásba való bevétele ugyan jelentős közéleti vitákat váltott ki mind Szlovákiában, mind az ott élő magyarság amúgy is több párt között megosztott politikai képviselőjében, de végül mégis a census része lehetett. Ezáltal lehetőség nyílt a többes identitások felderítésére, s már a vegyesházasságokból született, bilingvális személyeknek sem okozott problémát, hogy identitásuk melyik oldalát vegyék hangsúlyosabbnak, és adják meg nemzetiségüként (SÁPOS és JELENOVÁ, 2022). Az újabb adatokból látszik, hogy a napjainkat is meghatározó csökkenési folyamat azokon a helyeken zajlik nyilvánvalóan lassabban, ahol a magyarság nagyobb tömbben fordul elő. De ezeknek a területeknek a növekvő szlovák településterülettel szomszédos részein figyelemre méltó módon zajlik az etnikai helyzet átalakulása. A jelenség mintapéldájaként szolgáló Felső-Csallóköz esetében emellett jelen vannak azok a szuburbanizációs folyamatok, amelyek hatására a Szlovákia urbánus és rurális vidékein nagyban eltérő népesedési folyamatok (MLADEK és ČUPELOVÁ, 2010) Pozsony vonzáskörzetében lassan egymáshoz igazodnak, s egyre urbanizáltabb jelleget öltenek. Pozsonynak ugyanis a Gyurgyík (2003, 34–36. o.) által is rögzített 1990-es évekbeli népességszűkülés és az azt követő stagnálása óta lassan növekszik a lakossága, s egyre erősödik a népességvonzó szerepe. Miután az államszocialista rendszer nagy városi iparfejlesztései és panelépítkezései lezárultak, s a szolgáltató szektor is növekedésnek indult (HARLOE, 1996, 9–10. o.) a város jelenleg is sok munkalehetőséggel, de ahhoz képest kevés sokak számára megfizethető ingatlannal rendelkezik. Ahogy szinte minden posztoszocialista nagyvárosban, az állami bérlakások privatizációjával a lakbérek itt is már az 1990-es években emelkedésnek indultak, amely helyzet a városkörnyéki területek felé fordította az emberek figyelmét (SAILER-FLIEGE, 1999, 14. o.). A főváros központi szerepe azonban mindmáig változatlan: Horbulák (2017, 73. o.) Pozsonyban országos gazdasági centrumot, tőle kelet felé távolodva pedig egyre intenzívebben periféria-jellegű területeket lát. Pozsony 1 főre jutó GDP-je már 1996-ban meghaladta a szlovákiai 1 főre jutó GDP kétszeresét, s gazdasági ereje az ország lakosságának körülbelül 8%-át vonzotta magához (MEZEI, 2008, 120–121. o.). A Dél-Szlovákia regionális gazdasági fejlesztésének céljából a Szlovákiai Magyar Közgazdász Társaság által készített Baross Gábor terv (MATUS, 2017, 26–27. o.) szerint

a fővárosi térség közelsége miatt a Csallóköz (annak is legközelebb eső, felső-csallóközi része) a legversenyképesebb magyarlakta térség, amelynek dinamikus gazdasági fejlődése és népességvonzó hatása a magyar lakosság arányának csökkenését okozza. A Szlovákia szinte minden részéből ideérkező munkavállalók ugyanis a növekvő pozsonyi ingatlanárak miatt a környező településeken keresnek letelepedési lehetőségeket. Ez a jelenség a magyarországi Rajka irányába a határon is átnyúló szuburbanizációhoz (BALIZS és BAJMÓCZY, 2018), illetve a korábban döntően magyarlakta felső-csallóközi települések elszlovákosodáshoz vezet. A helyzetet Kocsis és társai (2006, 46–50. o.) már az 1991-es és 2001-es népszámlálások adatainak összevetésével felismerik, s mint az itteni településvezetések számára megoldatlan problémát írja le Tóth és Mezei (2009, 97–98 o.). Lampl (2010, 108–109. o.) kimutatása szerint a beköltözők kezdetől fogva többségében szlovákok voltak (s ez a többség folyamatosan növekszik), s 76%-uk magyar nyelvtudás nélkül is kényelmesen megél a vegyes magyar-szlovák nyelvi környezetben. A jelenség pedig már nemcsak a nagyrészt nyelvhatáron fekvő Szenci járásban, hanem a 2011-es és 2021-es népszámlálások szerint is legnagyobb magyar nemzetiségű és magyar anyanyelvű népességgel rendelkező, a csallóközi etnikai tömb magterületét képező Dunaszerdahelyi járás peremterületein is tapasztalható (GYURGYIK, 2024). A térség nyugati részén, a Felső-Csallóközben 2021-re a magyar többségű települések számuk csökkenése miatt már nem alkotnak többé összefüggő hálózatot, a terület gyakorlatilag megszűnt a korábban egységes csallóközi magyar etnikai tömb része lenni (PREGI, 2023, 90–91. o.). A szuburbanizáció során betelepülő városiasodott népesség mindig maga után vonja a terület fizikai és szociális átalakulását (SZÉKELY, 2014, 85. o.) (sőt jelen esetben az etnikai kép megváltozását is). Az átalakulásra kiváló példa a Mészáros (2023, 117–123. o.) által ismertetett egykori uradalmi község, Vörösmajor esete. Ezen a településen gyakorlatilag a népesség etnikai szerkezetének olyan teljes átalakulása ment végbe az elmúlt két évtizedben, ami a környező települések valószínűsíthető jövőjét is előre vetíti, amennyiben vezetőségük semmilyen eszközzel nem kontrollálja a betelepülést. A változás ugyanis érinti a mindennapi élet legegyszerűbb részleteit is a szomszédsági viszonyoktól a helyi rendezvények látogatottságán át

egészen a női szerepek gyakorlásáig (BOTT DOMONKOS, 2020). A helyi magyarság fennmaradására nézve különösen hátrányos tény, hogy a kedvező irányú társadalmi mobilitás egyik legfontosabb mozgatórugója az asszimiláció (TÁTRAI, 2023, 35. o.), amely a szlovák betelepüléssel itt is egyre erősödik. A szuburbanizáció és különböző hatásai az ingatlanpiacra, a településarculatra vagy a helyi intézményekre emiatt is a helyi magyar közösségek körében is a legfontosabb, legjelentősebb párbeszédre ösztönző témák egyike (BALIZS, 2023, 89. o.).

3. Kutatásmódszertan

A Felső-Csallóköz határai közül csak a Duna és a Csalló/Kis-Duna folyása egyértelmű, a térség keleti határát számos vizsgálatban eltérő módon jelölik ki. Ezért jelen kutatásnak is definiálni kell, hogy pontosan mely földrajzi egységet érti a Felső-Csallóköz alatt. A továbbiakban ez az elnevezés azt a területet érinti, amelyet a Duna, a Csalló/Kis-Duna és a Šveda és társai (2016, 912. o.) által a Pozsonyhoz tartozó funkcionális városi térségként meghatározott terület keleti határa zár közre. A vizsgált térség így a Szenci járás csallóközi részén és a Dunaszerdahelyi járás vele érintkező nyugati peremén található 34 település területét érinti. Ezek valamennyien a Trembošová és társai (2022) szerint Pozsonyt körülvevő, 20–30 km sugarú szuburbán gyűrűbe is illeszkednek. Így a vizsgált települések: a térség városi központja, Somorja, illetve a környező Annamajor (Miloslavov), Bacsfa (Báč), Béke (Mierovo), Csenke (Čenkovce), Csallóközcsütörtök (Štvrtek na Ostrove), Csallóköztárnok (Trnávka), Csölle (Rovinka), Dénesdortcsmisérd (Dunajská Lužná), Doborgaz (Dobrohošť), Dunahidas (Most pri Bratislave), Éberhárd (Malinovo), Fél (Tomášov), Gutor (Hamuliakovo), Jányok (Janíky), Illésháza (Nový Život), Keszölcés (Kyselica), Lég (Lehnice), Macháza (Macov), Nagybodak (Bodíky), Nagymagyar (Zlaté Klasy), Nagypaka (Veľká Paka), Nagyszarva (Rohovce), Nemesgomba (Hubice), Olgya (Oľdza), Pozsonycsákány (Čakany), Sárosfa (Blatná na Ostrove), Sárret (Blahová), Szemet (Kalinkovo), Úszor (Kvetoslavov), Vajka (Vojka nad Dunajom), Vittény (Bellová Ves), Vök (Vlky) és Vörösmajor (Hviezdoslavov) községek. (A továbbiakban magyar

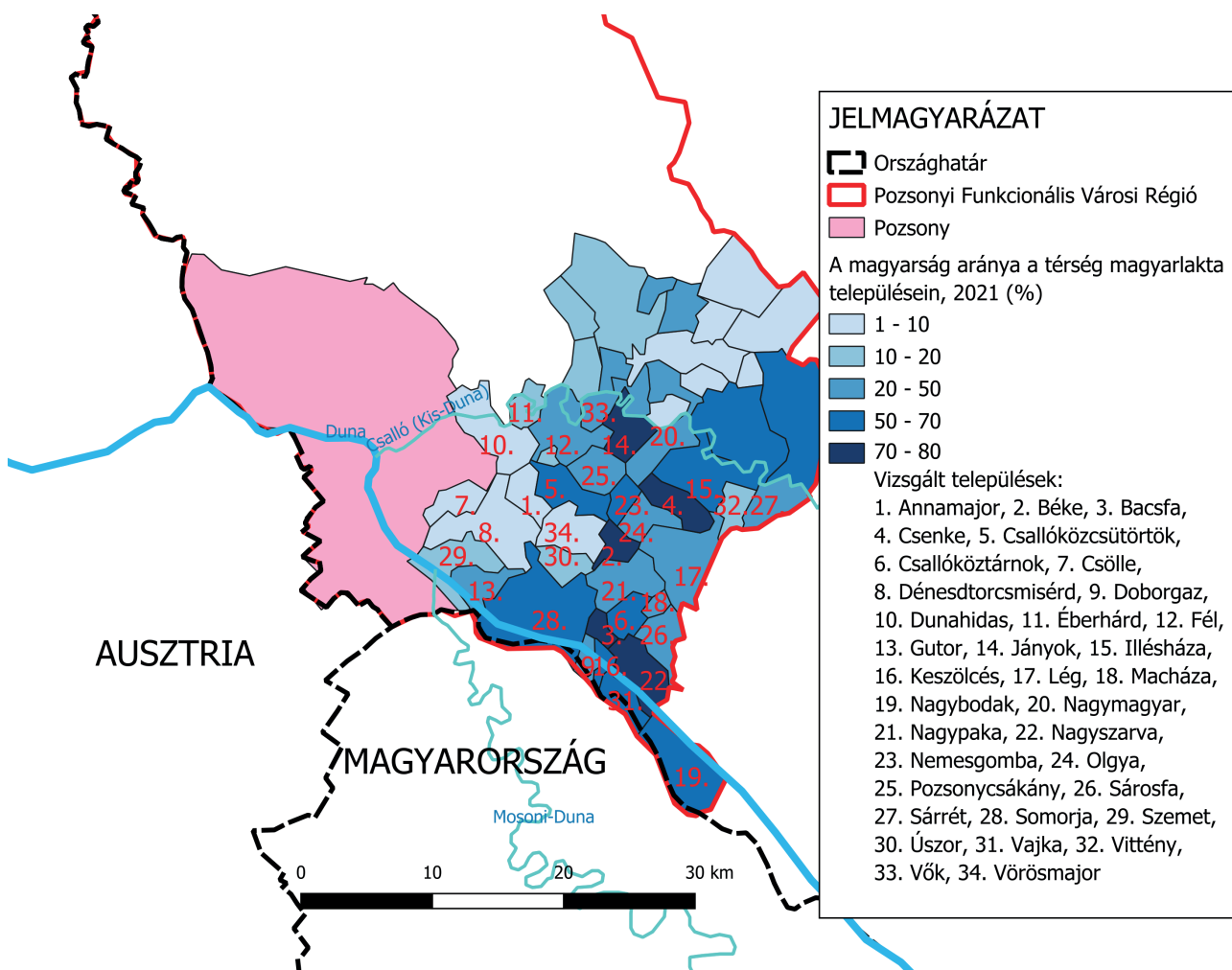
elnevezésüket használjuk.) Bár Doborgaz, Nagybodak és Vajka településeket a bősi duzzasztórendszer felépítésével járó folyószabályzás 1992 óta elvágja a térségtől (SÁRKÓZI, 2023, 25. o.), a közös történeti fejlődés és magyar múlt miatt annak részeként tekintünk rájuk. Ezek területén kerültek összevetésre a szuburbanizációs és etnikai folyamatok (1. ábra).

A kutatás kiindulópontjául a legutóbbi, 2021-es szlovákiai népszámlálás népességi, nemzetiségi, nyelvi, korcsoportos, illetve ingázási adatai szolgáltak. Ezek kerültek összevetésre a 2011-es és/vagy 2001-es adatokkal, hogy a vizsgált településeket érintő legfontosabb tendenciák kirajzolódjanak. A legutóbbi, 2021-es népszámlálás

esetében, ahol a többes identitásúak a lakosságon belüli jelenlétének megismerése végett az 1. és 2. nemzetiségre is rákérdeztek, jelen kutatás az 1. nemzetiséget tekinti a korábbi nemzetiségi adatokkal összevethetőnek. Mint Sáros és Jelenová is rámutat, könnyen feltételezhető, hogy a többes identitással rendelkező személyek ekkor is azt adták meg első nemzetiségüknek, amit korábban egyedüli nemzetiségként tüntettek fel. Hasonlóan fontos tisztázni, hogy mit értünk a magyarok, szlovákok, romák és minden más csoport aránya alatt: eza továbbiakban minden esetben a nemzetiségükről nyilatkozó állandó, bejelentett lakosokhoz képest értendő. A felderített helyi folyamatok az esetek nagy

1. ábra:

A magyarság aránya a Pozsonyi Funkcionális Városi Régió településeinek állandó, bejelentett lakosságán belül (2021, %) és a vizsgált felső-csallóközi településeken

Forrás: a Štatistický Úrad Slovenskej Republiky 2021-es népszámlálási adatai alapján saját szerkesztés

részében terepi vizsgálattal, főként helyi interjúalanyok megkérdezésével is kiegészítésre kerültek. Az interjúk mind a félig strukturált interjú műfajába sorolhatók, és – ellentétben más, a térséggel már foglalkozó kutatásokkal (BALIZS, 2023) – elsősorban az egyes települések közéletében jelentős részt vállaló személyek kerültek megkérdezésre. Főként polgármesterek, helyi képviselők, plébánosok és civilszervezetek vezetői, akik az adott település ügyeivel rendszeresen foglalkozva jelentős rálátással rendelkez(het)nek annak etnikai és/vagy szuburbanizációs kérdéseire (TÁTRAI, 2006, 276. o.). A népszámlálásból kinyert adatok így az adott településeken élő, azok fejlődéséért munkálkodó emberek tapasztalataival és véleményével is össze lettek hasonlítva. A terepi vizsgálat során a helyi önkormányzatok meglátogatása és a vezetőkkel folytatott interjúk mellett még sor került a vizsgált települések személyes bejárására és az épített környezet megfigyelésére is. A kapott eredmények térképek segítségével történő vizualizációja is megvalósult, amely alapján a különböző mutatók alakulása közti kapcsolatok is feltárássra kerültek. Így megjeleníthető az újonnan betelepülő szlovákság elterjedése a Felső-Csallóköz egykor egységesen magyarlakta területén és kapcsolata a terjeszkedő városias épületekkel.

4. Eredmények

4.1. A népesség összetételének változása

A kutatás során eltérő kép alakult ki az egyes vizsgált felső-csallóközi települések etnikai viszonyainak változásairól és a szuburbanizáció ebben játszott szerepéről. A vizsgált települések közül Gyurgyík (2014, 68. o.) csoportosítása szerint a legkisebb arányú magyar lakossággal rendelkezők magyar szórványjellegűek (100 főnél kevesebb, vagy 10% alatti magyar lakossal) a 81 (2,1%), illetve 98 magyar lakosú (2,5%) Dunahidas és Annamajor kivételével. A többség azonban magyar kisebbségű (10–50% közti magyarsággal) vagy mérsékelt magyar többségű (50–80% közti magyarsággal), de a magyarság aránya nem egyszerűen a térség nagyvárosi központjától (Pozsonytól) távolodva nő, ahogy Horbulák és Demeter (2023, 225. o.) megállapította. Mint az 1. ábra is szemlélteti, ennél sokkal összetettebb a helyzet, amelyet leginkább az egyes települések helyi

sajátosságai határoznak meg. Jelentős az összefüggés a magyarság aránya és a település népességváltozása között, amelyet figyelembe véve a 2011 és 2021 közt lezajlott népesedési folyamatok tükrében 3 jelentősebb csoport különíthető el a vizsgált települések között: csökkenő vagy stagnáló, lassan, illetve dinamikus növekvő népességű települések. (2. ábra)

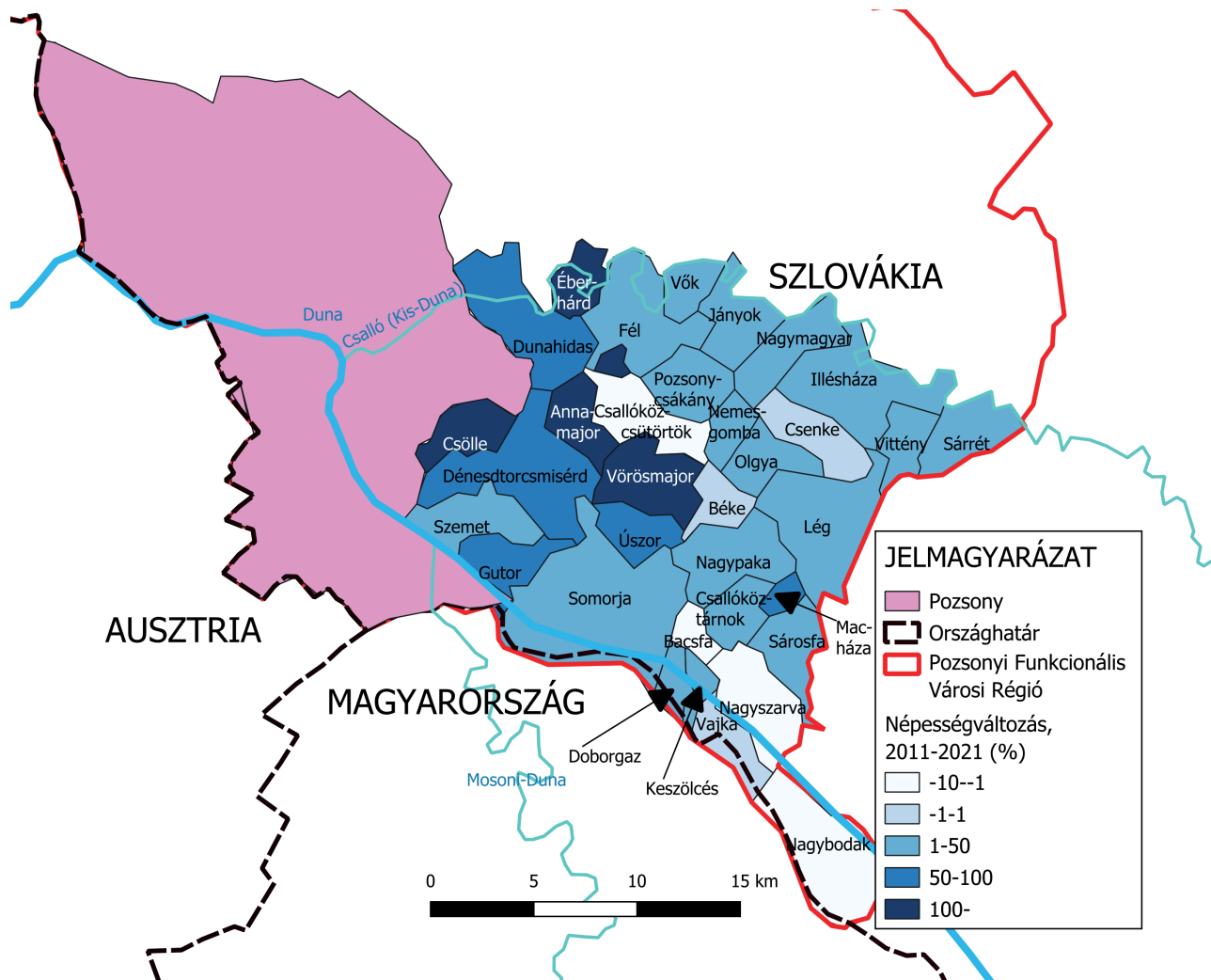
A csökkenés és a stagnálás leginkább a vizsgált terület keleti szélén, a Pozsonytól legtávolabbra eső településeken meghatározó (2. ábra). Ilyenek Nagyszarva (-7%), Nagybodak (-4,9%), Csallóközcsütörtök (-3,2%), Vök (-2,6%), Bacsfa (-1,3%), Béke (0%) és Csenke (0%). A csökkenésről azonban fontos megjegyezni, hogy az esetek többségében a nagy létszámú új, be nem jelentett lakos miatt valójában inkább stagnálásról beszélhetünk, míg a népességi adatokban látszó stagnálás igazából lassú növekedés. Mint csallóközcsütörtöki alanyom fogalmaz tömören és határozottan a települése lakosságában érzékelt változást illetően: „Nem csökken, stagnál.” A hasonló helyzetű települések közül mind egyik népessége 200–600 fő közt változott a 2001-es és 2021-es adatfelvételek között (kivételesen Nagyszarva, Csallóközcsütörtök és Csenke). Mindegyikről elmondható, hogy magyar többségű (61–80% közt), amely 2001-ben még jóval jelentősebb volt (77–97%).

A rájuk jellemző kedvezőtlen demográfiai folyamatok miatt már a 2000-es évek eleje óta meghatározó az egész csallóközi magyar társadalomban a természetes fogyás és az előregedés (KOCIS ET AL, 2006, 35. o.). Ez a demográfiai visszaesés a szlovákság egyidejű, folyamatos betelepülésével együtt vezet a magyarság aránycsökkenéséhez ezeken a történelmi magyarlakta településeken, amit a helyiek szinte mindig visszafordíthatatlannak, s gyakran negatív következményekkel járó folyamatnak értelmeznek.

„Nem csak a fővárosról van szó, egész ország területéről érkeznek. A magyar ajkú lakosok lassan kihalófélben vannak, nincs utánpótlás, a gyerekeik asszimilálódnak.”
éberhárdi alany

„Az új lakosok nagy része nincs bejelentkezve, ezért a település költségvetéséhez nem járulnak hozzá anyagilag, és semmilyen aktivitást nem vállalnak fel a falun belül sem.”
békei alany

2. ábra:
Az állandó, bejelentett népesség változása
a Felső-Csallóköz vizsgált településein (2011–2021, %)

Forrás: a Štatistický Úrad Slovenskej Republiky 2021-es és 2011-es népszámlálási adatai alapján saját szerkesztés

A nagyváros peremi kisebb helyi önkormányzatok közül néhányan még akkor is elszenvedői a szuburbanizációs folyamatoknak, ha azoknak nincs ilyen éles etnikai dimenziója. Ezért az érintett települések vezetése gyakran a rendelkezésre álló törvényi lehetőségeket minél effektívebben kihasználva próbálja lassítani a folyamatot. (KLADIVO ET AL. 2015. 104. o.) Így például Békén egy ottani interjúalany elmondása szerint „nem nyitotunk meg nagy területeket családi házak építésére az elmúlt 20 évben”, tehát a helyi szlovák betelepülők csak az eredeti lakosok halálával megüresedett házakba költöznek. Az alanyok azonban az etnikai viszonyokba való beavatkozást nagyrészt feleslegesnek tartják, ezt a

csallóközcsetörtöki alany igen szemléletesen fejezi ki: „a szikla a patakban egy idő után elkopik, valahogy így.” A 68%-os magyar többségű Csallóközcsetörtök népességén belül ugyan 2001 óta lassan növekedik a szlovák-ság aránya, de 2011 óta hivatalosan 3,2%-kal csökkent (valójában a be nem jelentett lakókkal nő) a népessége. Ilyen esetekben a népesedési folyamatokat máshol leginkább katalizáló betelepülést szabályzó helyi politika határozza meg a helyzetet, mint azt több korábbi vizsgálatban is kimutatták (LAMPL. 2010.; BOTT DOMONKOS, 2018). „Mi saját fejlesztésben úgy normázzuk, hogy megtartsuk azt a településszerkezetet, ami itt van, nem célunk a hirtelen, robbanásszerű bővítése a lakosságnak” – fogalmazza

meg a helyzetet a helyi interjúalany. Hasonlóan egyéni – és kevésbé vizsgált eset – a 62%-os magyar többségű Vajkáé, ahol a népesség 2011 óta tartó stagnálása ellenére valójában növekedés tapasztalható, csak nem a ténylegesen ide költözőknek köszönhetően, hanem főként a településvezetés által kiemelten fontosnak tartott helyi üdülőövezet építésével növekvő számú be nem jelentett lakos miatt. A helyi alany azt is elmagyarázza, hogy próbálja a magyarokból álló településvezetés Vajka eredeti arculatát megőrizni:

„Lakóövezet kialakítása helyett üdülőövezetet létesítettünk. Főleg a tehetősebb társadalmi réteg számára. Az üdülők jobb módú tulajdonosainak nem érdeke, hogy állandó lakosnak jelentkezzen be, mivel üdülési, illetve befektetési céllal épít, illetve vásárol ingatlant. Így minimalizáljuk a helyi döntéshozatalra, illetve az önkormányzatra mért hatást.”
vajkai alany

Elmondása szerint a 460 fős település lakossága a nem bejelentett lakosokkal együtt, akik szinte mind szlovák nyaralótulajdonosok, akár 700 fő is lehet. Ehhez képest a 2021-es népszámlálási adatok szerint a be nem jelentett lakosokkal együtt az összlakosság mindössze 570 fő, amelynek 19%-a nem rendelkezik bejelentéssel.

A be nem jelentett lakosok arányát tekintve a települések össznépességében hasonlóan magas (19–36% közötti) aránnyal rendelkeznek a hasonlóan jó vízparti üdülési lehetőségekkel rendelkező szomszédos Nagybodak, Keszölcés és Doborgaz, illetve azok a települések, amelyek népessége 2011 és 2021 közt a legdinamikusabban nőtt. Ezek a népesedésben egy másik végletet képező Vörösmajor (304%), Csölle (128,3%), Annamajor (124,7%), Éberhárd (108,9%), Macháza (88,9%), Dunahidas (82,5%), Úszor (83,8%) és Gutor (78,9%). A felsorolt települések rendelkeznek a 7622 fős népességű Dénesdortorcsmisérdet leszámítva a legnagyobb bejelentett lakossággal is a térségben: Csöllén 5136, Annamajorban 4000, Dunahidason 3913, Éberhárdon 3887, Gutorban 2568, Vörösmajorban 2472 fő lakik bejelentve (Macházán csak 446 bejelentett lakos van, de létszámuk hasonló mértékben nőtt az elmúlt évtizedekben). Ezeknél két alesetet lehet megkülönböztetni: vannak települések, ahol a magyarság már 2001-ben is csak szórványként volt jelen, ilyen Annamajor és Dunahidas, amelyek

magyarsága 2001 és 2021 között 3-ról 2%-ra, és Csölle, ahol 8-ról 3%-ra csökkent, miközben a lakosság 2,5–4,6-szorosára nőtt. Itt mintha már beteljesedtek volna az ok a folyamatok, amelyekről a csallóközcsütörtöki interjúalany tart. Ezzel szemben a legtöbb dinamikus növekvő település esetében megfigyelhető a magyarság arányának a lakosság növekedésével párhuzamos csökkenése: így Vörösmajor magyarsága 2001 és 2021 között 46-ról 8%-ra, Úszoré 48-ról 16-ra, Éberhárdé 51-ről 16-ra, Gutoré 56-ról 21-re, míg Macházáé 57-ről 25-re csökkent, miközben az összlakosság 2,1–7,3-szorosára növekedett. Mindkét alcsoport településeiről tanúsítják az interjúk is, hogy ezek a szuburbanizáció által legnagyobb mértékben érintett helyek, ahol a Pozsonyban munkát vállaló fiatal, családostól szlovákok már egyértelmű többséget alkotnak a folyamatosan előregedő magyar népességgel szemben. A helyi etnikai viszonyok a települések közéletét is meghatározzák: a helyi rendezvények résztvevői többnyire a „régii”, magyar lakosok vagy azok a betelepülő szlovákok, akik valamilyen tényező miatt rá voltak kényszerülve a helyi magyarok közé való beilleszkedésre. Ilyenek az első, még magyar többségű településekre érkező beköltözők, a vegyesházasságban élők egy része, illetve egy éberhárdi alany elmondása alapján települése esetében azok, akiknek az új, „szlovák negyedben” nem jutott hely. Az interjúalanyok szerint a beköltöző szlovákság már jelentős civil szervezetekkel rendelkezik, amelyekkel a településvezetésnek a közösség erősítése érdekében együtt kell működnie.

„Néhányuknak csak átmeneti lakhelye van itt, viszont követelik ugyanazokat a jogokat és bánásmódot, mint ami az itt letelepedetteknek kijár.”
gutori alany

„Igyekszünk fenntartani a hagyományos rendezvényeket, propagálni az értékeinket, szervezeti munkába-aktivitásokba bevonni az új lakosokat is, lehetőséget adunk az új vízióknak, próbáljuk támogatni és együttműködni az új szervezetekkel, egyesületekkel, új kezdeményezésekkel. Személy szerint úgy gondolom, hogy akik ide költöznek, egy évet önkénteskedjenek valami szervezetnél, lehet ez csak utópia, de jól hangzik.”
éberhárdi alany

Az etnikai folyamatokba való beavatkozás lehetősége más településeken is felmerül, például Gutorban az „építkezési láz” a rendelkezésre álló területek jelentős részének I. és II. kategóriás vízvédelmi területté nyilvánításával csillapodott. A helyi magyarság kisebbségbe szorulása látszólag meghatározza az itt élők gondolatait és viselkedését is. A magyar többségét fenntartó és a betelepülés által kevésbé érintett településekkel ellentétben itt a településeik közéletében jelentős szerepet vállaló, magukat egyértelműen magyarnak és a helyi magyar közösség tevékeny tagjának valló interjúalanyok is elsőként említve szlovák nevén (Malinovo, Hamuliakovo, Macov) hivatkoznak településükre.

A két véglet közt pedig ott a többi település, amelyek népessége nőtt ugyan valamennyire, de jóval lassabban a 2011 és 2021 közt eltelt évtizedben. Ezek esetében is tapasztalható a szlovákság arányának növekedése és a településen belüli etnikai helyzet átalakulása. Az interjúk alapján a „rég” és „új” lakosok viszonya itt is hasonlóan alakul: a már régebb óta a településen élők vesznek részt jobbra a helyi közéletben, ők ragaszkodnak erősebben az őket körülvevő épített környezet és a táj eredeti arculatához.

„A település irányítását az eredeti lakosok közül választott faluvezetőség végzi, egyelőre ők dolgoznak a fejlődésért.”
féli alany

4.2. A változás gazdasági mutatói

Az egyik interjúalany által igen találóan „népesség-kicserélődésnek” nevezett jelenség mögött álló folyamatok hátterének tisztázásában segíthet a térség foglalkoztatási adatainak áttekintése is. Az aktív keresők aránya a felnőtt lakosságon belül 2021-ben minden vizsgált településen 68 és 82% közt alakult, és minden esetben meghaladta az országos átlagot. Azaz a lakosságon belül dominál a középkorú, családos, munkavállalói réteg, akiknek jelentős része a Pozsony gazdasági vonzása miatt beköltöző szlovákságból kerül ki, amit leginkább a fentebbi és a 10 évvel korábbi adatok közti eltérés mutat. 2011-ben ugyanis még ez az arány 55 és 69% közt változott. Kivételt képez a fentebbiek alól Nagymagyar, ahol a lakosság 25%-át kitevő roma népesség hátrányos helyzetéből adódóan alacsonyabb

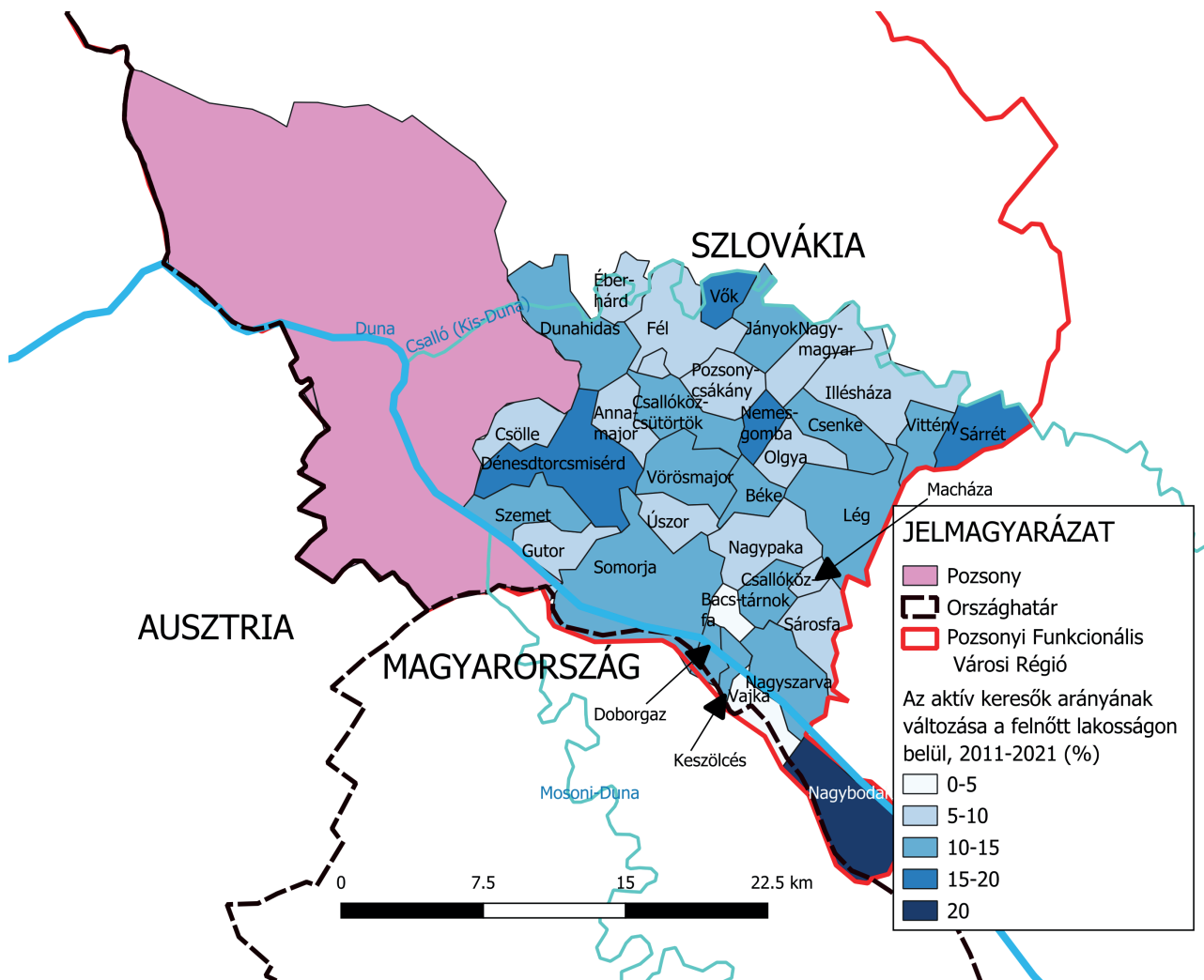
foglalkoztatottsága miatt az aktív keresők aránya a felnőtt lakosságon belül 2011-ben mindössze 43,7%, 2021-ben pedig 53,3% volt. De Nagymagyart is beleértve, a 3. ábrán mindenütt látható a foglalkoztatottság jelentős növekedése, amely átlagosan 11.1%-os. (3. ábra, lásd következő oldal)

Logikus lenne azt feltételezni, hogy a legnagyobb növekedés az aktív keresők arányában ott tapasztalható, ahol a népesség is jelentősen nőtt, hiszen a betelepülő munkavállalók mindkét adatsorban egyformán megjelennek. Azonban a legjelentősebb népességnövekedést mutató településeken az aktív keresők arányának növekedése az átlag alatt alakul (Csölle, Annamajor, Éberhárd, Macháza, Úszor, Gutor), vagy alig haladja azt meg (Vörösmajor, Dunahidas) míg az aktív keresőarány legjelentősebb növekedését (22,8%) mutató Nagybodak és az utána következő Vök (16,8%) népessége csökken, Sárrét (16,7%) és Nemesgomba (15,4%) pedig alig gyarapszik. (Kivételt képez a jelentős népességnövekedést mutató Dénesdortorcsmisérd (19%).) Ebből az ellentmondásból látható, hogy ezeknek a településeknek a népessége a betelepülés nélkül nem tartható fenn, ezért nem is próbálnak más, pozitívabb mérlegű településekkel ellentétben gátat vetni az egyre újabb beköltözéseknek, amelyek lassan megfordítják az etnikai arányokat.

Az interjúalanyok egységes álláspontja alapján megfigyelhető az agglomerálódás jelensége is. A beköltözőknek ugyanis csak kisebb része költözik ki a fővárosból a kedvezőbb ingatlanárak miatt, a többség az ország szinte minden részéből érkezik, nagyrészt a járőrhátán túli településekről költöznek közelebb a munkalehetőséget biztosító fővároshoz. Ezáltal egy jelentős méretű agglomeráció épül, amelybe a vizsgált települések is beletartoznak. Bár többségük lakói számára közúton Dunaszerdahely is gyorsan elérhető, a 4. ábra ingázási térképén szereplők többsége azonban az interjúalanyok elmondása szerint Pozsonyt részesíti előnyben. Az ingázás által leginkább érintett a 89,7%-ban ingázókból összetevődő lakosságú Vörösmajor, amely a 82,7%-os ingázási rátájú Annamajorral és a 79,5%-os Csöllel együtt már szinte alvótelepüléssé alakult, valószínűleg a szűk helyi lehetőségek és az itt élő és Pozsonyban dolgozó/tanuló lakosság miatt. A legkevesebb ingázó Nagymagyarban él (45,1%), feltehetően a jelentős helyi roma népesség foglalkoztatási adatai rontják az összképet. Hasonlóan kevesen vannak a csallóköztárnoki

3. ábra:

Az aktív keresők arányának növekedése a vizsgált települések
állandó, bejelentett, felnőtt lakosságán belül (2011–2021, %)

Forrás: a Štatistický Úrad Slovenskej Republiky 2021-es és 2011-es népszámlálási adatai alapján saját szerkesztés

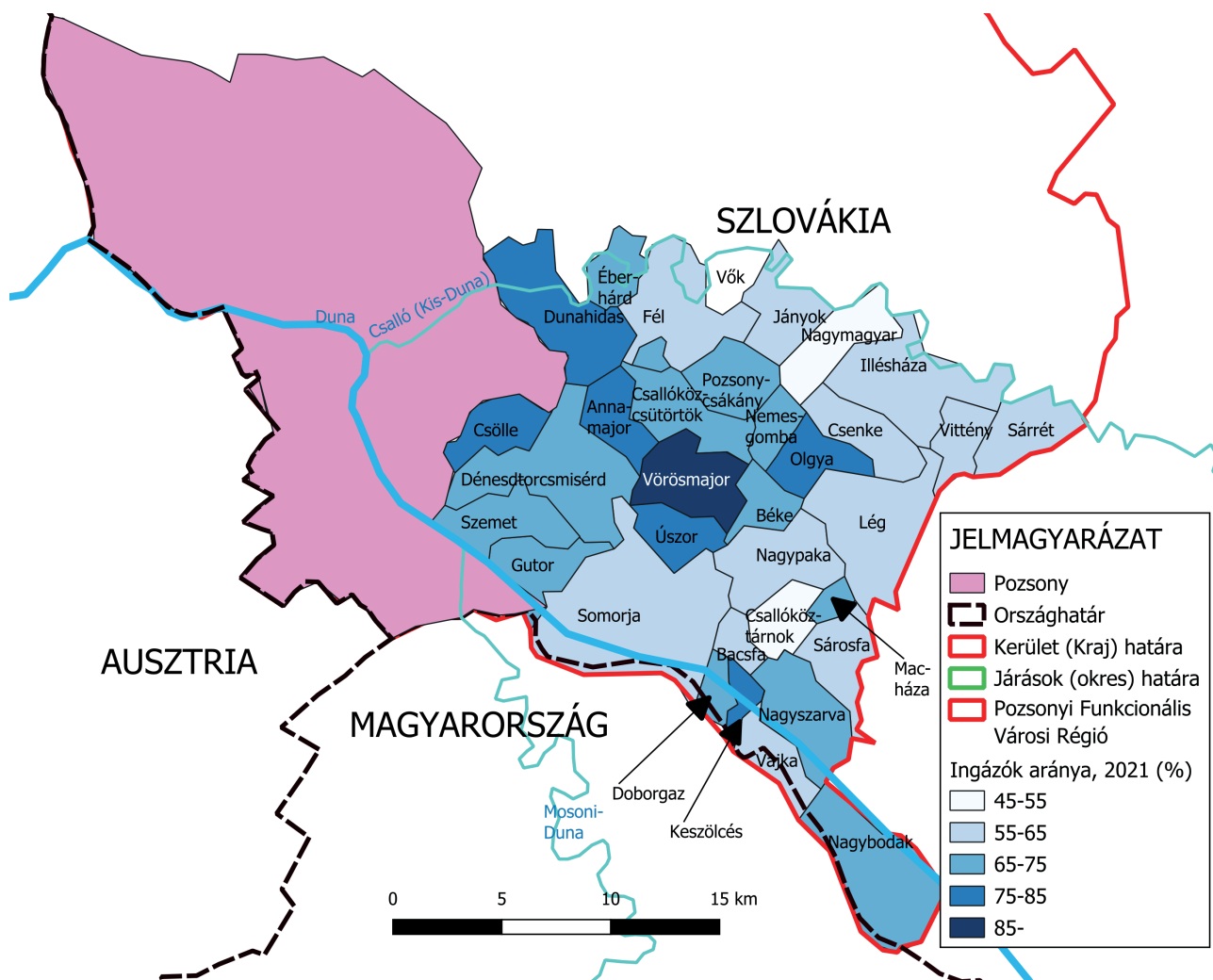
(46,7%) és a vőki ingázók (52%), valószínűsíthetően a település által kínált jelentős mezőgazdasági munkahelyek miatt. A többi település lakosságának egy-egy esetben 56–78%-a ingázik. (4. ábra, lásd következő oldal)

„Ezek az emberek nem nálunk érvényesülnek, csak kis százalékuk vállal nálunk munkát. Talán az iskolaügyben a szlovák iskolákban a pedagógusok helyezkednek el itt. A legtöbben csak alvásra használják városunkat, állandó lakhellyel sem rendelkeznek minden.”
somorjai alany

4.3. Változások az épített környezetben

A beköltözőknek helyet biztosítanak a településeken korábbi lakóik halálával megüresedett épületek, illetve a számukra újonnan épülők, amelyek gyakran az általuk preferált városias életformához igazodó tömbházak vagy lakóparkok. Az ilyen, a lakókörnyezet városiasodását erősítő építmények terjedése az *urban sprawl* folyamat megszokott velejárója, amely a legtöbb a rendszerváltás után terjeszkedésnek induló kelet-közép-európai nagyvárosperem esetében megfigyelhető (NUISSL és RINK, 2005). Egy terepbejárás során is szinte bármelyik vizsgált településen lehet látni olyan alacsony,

4. ábra:
Az ingázók aránya a vizsgált települések
állandó, bejelentett lakosságában (2021, %)

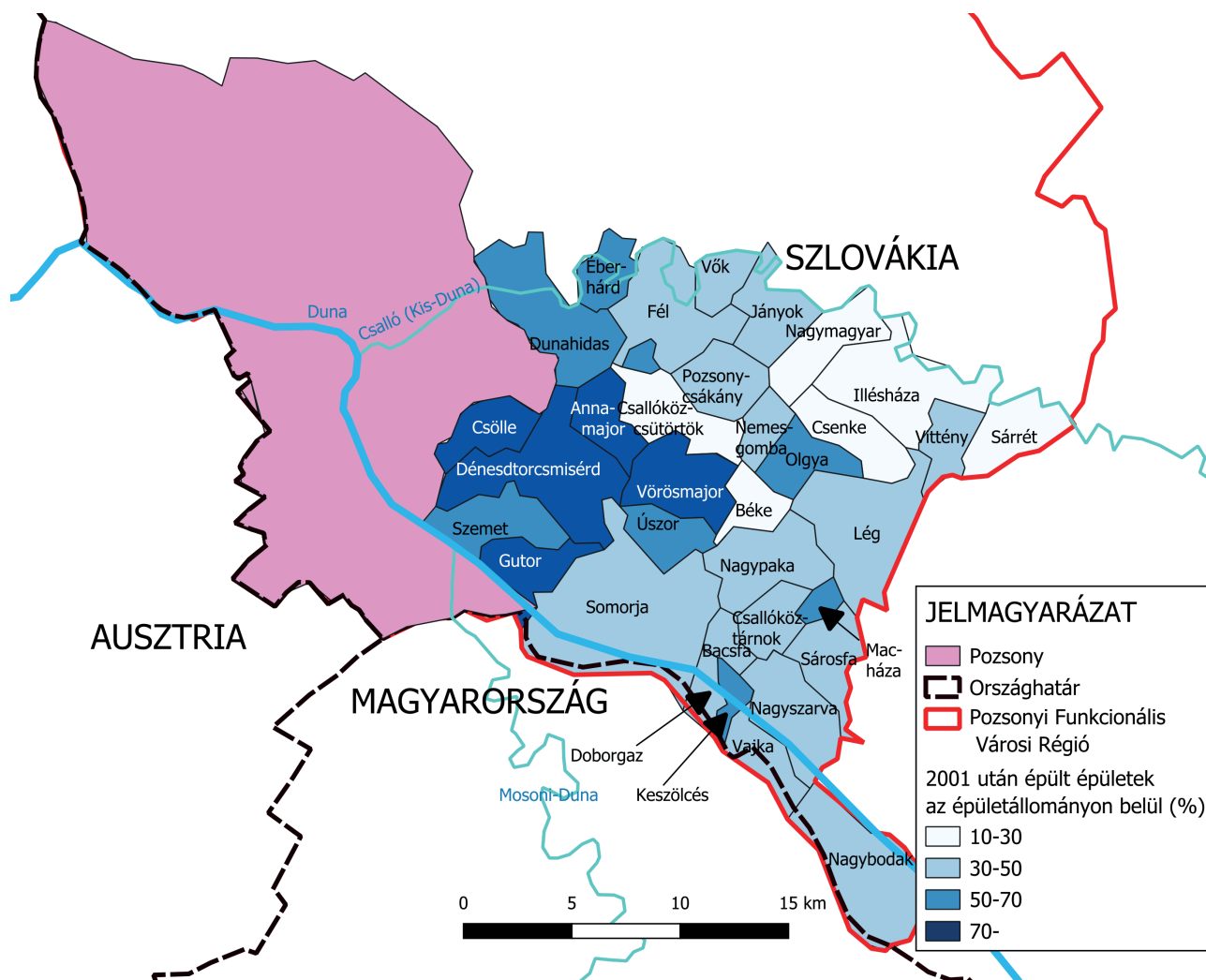
Forrás: a Štatistický Úrad Slovenskej Republiky 2021-es népszámlálási adatai alapján saját szerkesztés

2–3 szintes vagy inkább horizontálisan felosztott lakó-tömböt, amely több családnak is otthont ad. A tömbházak megjelenése legjelentősebb mértékben természetesen a városi központ funkcióját betöltő egykori járásszékhelyen, Somorján tapasztalható (az épületállomány 12,6%-a), míg a legtöbb településen 0–3% közt változik. Kiemelkedő a tömbházas beépítés Nagymagyar (10%), Nemesgomba (6,4%), Gutor (6,3%) Csenke (3,9%) és Nagyszarva (3,2%) esetében. Ezeken a településeken jelentős a népességnövekedés is 2011 óta. Van néhány település (Bacsfa, Nagybadak, Vajka), amelyeket ez a fajta beépítési mód a 2021-es adatfelvételig elkerült, de a többségre jellemző, hogy a 2000-es években is

rendszeres tömbházépítkezések zajlanak, kiegészítve az államszocializmus idején felhúzott blokkokat. Külön kiemelendő Keszölcés és Macháza esete, ahol a 2000-es évek előtt nem is voltak tömbházak, Vörösmajor és Annamajor, ahol a tömbházak 90%-a az ezredforduló után épült, illetve Csölle, Dénesdórcsmisérd, Dunahidas, Éberhárd, Fél, Gutor, Jányok, Lég, Pozsonycsákány és Szemet, ahol ebben az időszakban épült a lakótömbök több mint 50%-a.

A legdinamikusabban növekvő népességű településekről általában elmondható, hogy nemcsak tömbházaik, hanem egész épületállományuk nagy része 2001 utáni építésű (5. ábra, lásd következő oldal).

5. ábra:
A 2001 után épült épületek aránya a vizsgált települések
épületállományán belül (2021, %)

Forrás: a Štatistický Úrad Slovenskej Republiky 2021-es népszámlálási adatai alapján saját szerkesztés

Ez az arány Vörösmajorban az épületek 88,7%-a, Annamajorban 85,5%-a, Csöllén 81,5%-a, Gutorban 70,9%-a, Dunahidason 69,6%-a, Macházán 69,5%-a, Olgyán 65,2%-a, míg Éberhardon 61,5%-a. Tehát az épületek nagy része a népességnövekmény számára készült újonnan, azaz a pozsonyi agglomeráció terjeszkedésének hatására betelepülő új, főként szlovák lakosoknak. Ez a tendencia nemcsak a dinamikus növekvő településekre igaz, hanem általában véve az összes vizsgált településre: az újonnan épülő házakba leggyakrabban szlovák családok költöznek.

Ezt az interjúalanyok is több esetben hangoztatták, az egyik éberhárdi alany például a település egy részét „új negyedként” emlegette, ahova szinte kizárólag az újonnan érkező, s ott építkező szlovákok költöznek. A korábbi Éberhárdhoz dél felől, egy központi tér köré gyűrűszerűen hozzáépült településrész szerinte „úgy néz ki, mint egy külön falu saját zöld övezettel”, ahol ma az éberhárdi lakosok nagy része él. Az eredeti településsel néhány csak ott elérhető szolgáltatás révén „kell” az itt lakóknak kapcsolatot tartani, ilyenek például a posta, a könyvtár (ahol egyre több

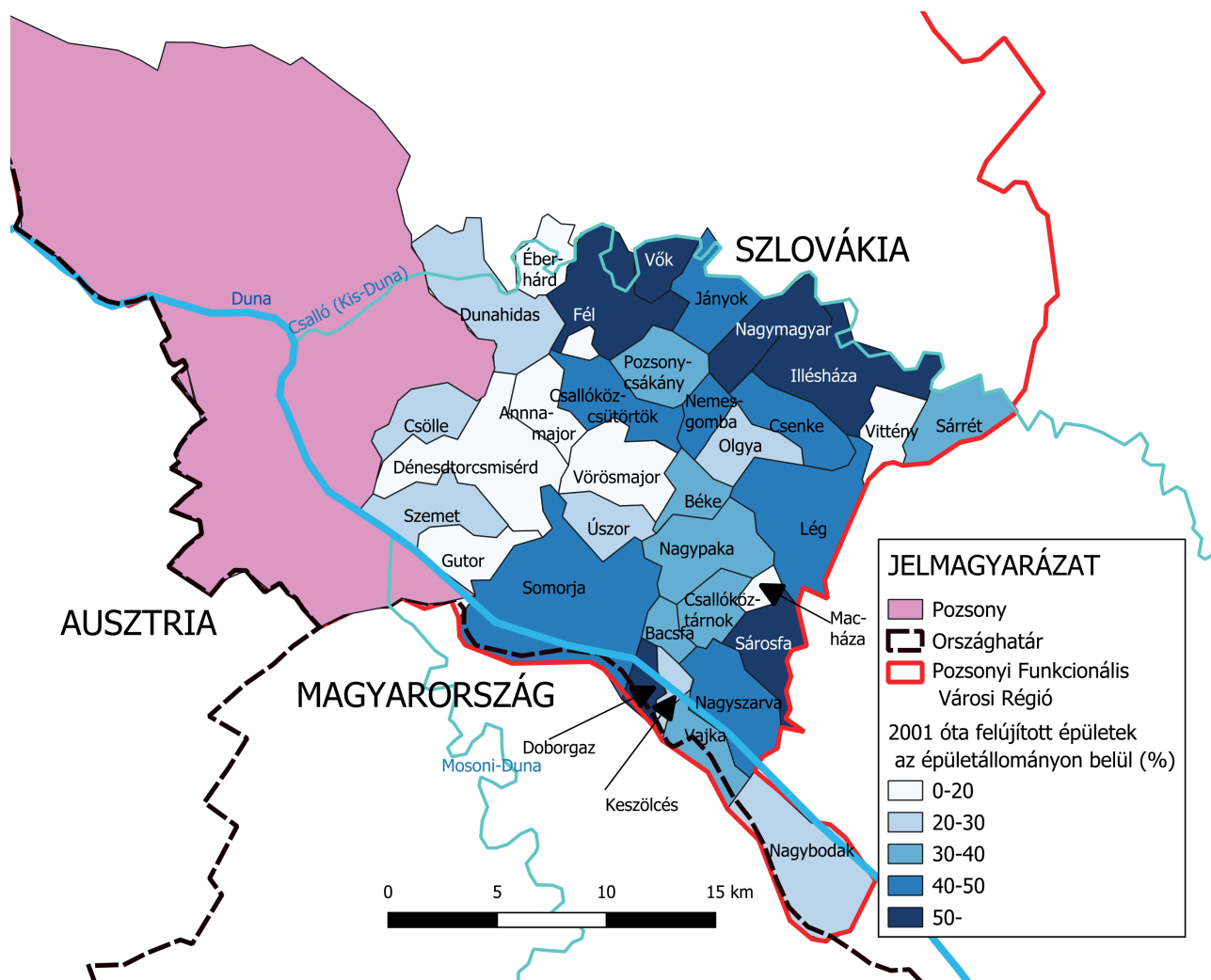
a szlovák nyelvű könyv), az óvoda egyes csoportjai (ahová már többségében szlovák gyerekek járnak) vagy a templom (ahol már hétköznapi is van szlovák nyelvű mise).

Hasonló, etnikailag elkülönülő településrészeket a terepbejárás során is könnyű felfedezni, például igen sajátos a szenci járás déli peremén, a Csalló partján Fél esete. A 2021-es népszámlálási adatok szerint a település lakosságán belül 35,5%-kal kisebbségként van jelen a magyarság, de ez az eloszlás korántsem mindenütt egységes. Térben is elkülönül egymástól a település kettő része, a történelem során lassan kifejlődő eredeti település és a hozzáépült új rész, közvetlenül a Csalló partján, amelyek térben is elkülönülnek egymástól (a kettő közti táv körülbelül tíz perc séta). A különbségek a két településrész közt könnyen észrevehetők: a régebbi részen a háznak ugyan jelentős hányada felújításon esett át az oda újonnan beköltözőknek köszönhetően, de soknak az állapota tükrözi államszocializmus korabeli építési idejét, míg az újabb településrészen néhány, eredetileg valószínűleg mezőgazdasági célból felhúzott épületet leszámítva szinte kizárólag csak újabb építésű, vagy felújított, jobb állapotban levő ingatlanokkal lehet találkozni. Az itt élő lakosság eredetéről alkotott képet az általuk használt gépjárművek rendszámtáblái is erősítik. 2023-tól ugyan már nem a járáskódot jelöli a megújult szlovákiai rendszámok első két betűje, de a még nagy számban közlekedő, kétévesnél idősebb gépjármű miatt még mindig könnyen megállapítható, hogy melyik járás területén adták ki egy adott gépjármű rendszámát, azaz honnan költözhetett adott helyre egy ház előtt parkoló autó tulajdonosa. A régebbi településrészen 20 parkoló autóból 4 esetében figyelhető meg a Szenci járásétól eltérő járáskód, míg az újabb településrészen az a szám 20-ból 16. Tehát az itt élők jelentős hányada a járáshatáron kívülről (a rendszámok alapján többségében Pozsonyból vagy a Dunaszerdahelyi járásból, illetve az ország más területeiről) költözött be.

„A megüresedett ingatlanok szinte kivétel nélkül eladásra kerülnek. A magas ingatlanárak miatt főleg pozsonyiak vásárolják fel.”
vajkai alany

Az 5. ábra térképének szinte tökéletes inverzét kapjuk, ha az egyes településeken 2001 óta történt lakásfelújításokat vesszük górcső alá (6. ábra, lásd következő oldalon). A városi életformához illeszkedő lakótömbök mellett ugyanis jó lehetőséget nyújtanak a betelepülőknek azok a korábbi (legtöbb esetben magyar) tulajdonosuk halála után üresen maradt házak, amelyeket aztán saját igényeik szerint felújíthatnak. Bár nyilvánvalóan nem csak az újonnan érkező betelepülők renoválhatnak egy korábbi lakóépületet, az interjúalanyok elmondása alapján ez több településen az esetek jelentős hányadában így történik. „Az öreg házak felvásárlása és a kereslet-kínálat befolyásolhatatlan” – fogalmazza meg a problémát egy csallóközcsütörtöki alany. Márpedig a vizsgált települések épületállományának 9,4–55,9 %-a az elmúlt két és fél évtizedben felújításon ment keresztül, s valószínűleg Pozsonyban munkát vállaló szlovákok és családjaik költöztek bele. Ez az arány a legnagyobb Vök (55,9%), Illésháza (54,7%), Sárosfa (54,2%), Fél (51,2%) és Nagymagyar (50,9%) esetében. A felsoroltak Vök és Sárosfa kivételével 2001-ben, mielőtt a Pozsonnyal közvetlenül határos vagy hozzá közelebb elhelyezkedő óriásfalvak népessége robbanásszerűen növekedni kezdett volna, a városi központ Somorját leszámítva a térség legnépesebb települései voltak. Velük szemben a legdinamikusabb népességnövekedést mutató falvak esetében látható a legkevesebb felújított ingatlan, hiszen csak kis mértékben rendelkeztek olyan jelentős, az államszocializmusból vagy még korábbról származó épületállománnyal, amely az utóbbi évtizedekben felújításra szorult. Így a 2001 óta felújított épületek aránya Annamajorban mindössze 9,4, Vörösmajorban 16,9, Gutorban 17,3, Éberhárdon 17,6, Dénesdortcsmisérden pedig 19,7%. Ebből is látszik, hogy a betelepülés általában a kisebb vagy jelentős beépítetlen területtel rendelkező települések esetében jár új településrészek felépítésével, míg a nagyobb, jelentősebb népességű helyeken a már rendelkezésre álló ingatlanok az újonnan jöttek célpontjai. Így az előbbi kategóriába eső települések esetében a szlovák betelepülők gyakorlatilag nemcsak a település népességét, hanem épületállományát is sokszorosára duzzasztják, míg az utóbbiaknál inkább a már meglevő épületek megvásárlásával veszik át a korábbi magyar lakosság helyét.

6. ábra:
A 2001 óta felújított épületek aránya a vizsgált települések
épületállományán belül (2021, %)

Forrás: a Štatistický Úrad Slovenskej Republiky 2021-es népszámlálási adatai alapján saját szerkesztés

5. Összegzés

A fentebbiekből látható, hogy a Felső-Csallóköz a közeli Pozsony vonzásának köszönhetően Szlovákia egyik leggyorsabb ütemben változó régiója. Az itteni, eredetileg rurális jellegű települések a 2000-es évek eleje óta jelentős átalakuláson mentek keresztül: a pozsonyi szuburbanizáció hatására megváltozott a településkép és az abban élő lakosság etnikai összetétele is. A pozsonyi munkavállalás céljával ideköltöző, fiatal, családost szlovákok erősödő jelenléte a folyamatosan öregedő magyar

népesség arányának csökkenéséhez vezet. Azonban nem lehet teljes mértékben általános, minden településre igaz tendenciát megfogalmazni: a helyszíni vizsgálatok tükrében egy-egy település átalakulásában legfontosabbak a helyi, általában a településvezetés által meghatározott tényezők. Tehát nem jelenthető ki egyszerűen az sem, hogy Pozsonyhoz közeledve szabályosan nő a szlovák lakosság aránya, a helyi sajátosságok sokkal mozaikszerűbbé teszik a térség etnikai szerkezetét. A legdinamikusabban növekvő népességű településeken csökkent 2001 óta a legnagyobb mértékben a magyarság aránya, amely csak az előregedő,

fogyatkozó lakosságú településeken képez még jelentős – bár a 2001-ben mérthez már legtöbb esetben nem mérhető – többséget. Több olyan település is akad, amelyek népessége az újabb betelepülők nélkül egyszerűen nem lenne fenntartható. A főváros meghatározó szerepét az itteniek életében mutatja az is, hogy nagy részük egyaránt ott választ iskolát és munkahelyet, s ingázóként éli mindennapjait. Az új betelepülők érkezésével a települések arculata is folyamatosan városiasabbá válik: a nagyobb beépített területtel rendelkezők esetében már meglevő ingatlanok felújításával, a kisebb épületállománnyal bírónál új épületek (sok esetben urbanizáltabb jellegű lakótömbök) felhúzásával alakítják át környezetüket az új lakók. Esetenként szinte teljesen új településrészek nőnek ki a földből, ahol jobbra már csak az itt felhúzott ingatlanokba újonnan beköltöző szlovák lakosság él. Az ide érkező szlovákok és a régebb óta jelenlevő magyarok egy közösséggé formálása mindkét csoport érdekeit, igényeit és lehetőségeit figyelembe véve és egyszersmind a helyi magyarság kultúrájának megőrzése jelentős kihívást állít a még a többségében a régi, magyar lakosságból kikerülő településvezetések elé. Az interjúalanyok segítségével több olyan, a helyi magyarságot érintő probléma került előtérbe, amelyek közül néhányra Bott Domonkos (2018, 19–20. o.) is felhívja a figyelmet. Ezek az egész

felső-csallóközi térséget érintik, s valamennyi vizsgált településen megjelennek, csak eltérő mértékben. Ilyenek a nehezen kontrollálható népességnövekedés, az őslakos és beköltöző csoportok elkülönülése a helyi társadalmon belül, az eredeti közösségek gyorsuló asszimilációja a szlovák többségi társadalomba, a magyar nyelvű oktatás és kultúra háttérbe szorulása, a hagyományos települések radikális átalakulása, a nehézkes együttműködés a régebb óta működő magyar és az újonnan alakuló szlovák civil szervezetek között és a be nem jelentett betelepülőkkel kapcsolatos adózási problémák. Mint határozott véleményük és a terepi tapasztalatokkal és népszámlálási adatokkal gyakran könnyen összeegyeztethető információik is mutatják, a helyi magyarság a települések közéletében jártas felső rétege többnyire tisztában van a közösségeiket érintő szuburbanizációs és etnikai változásokkal, s valamilyen módon igyekszik azokra reagálni. A lezajló folyamatot valamennyien megállíthatatlannak vélik, ezért igyekeznek ahhoz a lehető legjobban alkalmazkodni. A helyzet összetettségéből fakadóan a terület még számos további kutatás tárgya lehetne, amelyek a szlovák–magyar együttélés megvalósulását, a helyi fejlesztések segítő és korlátozó tényezőit vagy éppen a jövőben várható etnikai tendenciákat vizsgálnák meg közelebbről.

Irodalom

- Altrock, Uwe, et al (2006). *Spatial Planning and Urban Development in the New EU Member States: From Adjustment to Reinvention*. Aldershot: Ashgate. DOI: <https://doi.org/10.3917/ag.655.0302>
- Balizs Dániel és Bajmócy Péter (2018). Szuburbanizáció a határon át: Társadalmi, etnikai és arculati változások Rajkán. *Tér és Társadalom*, 32 (3), pp. 54–75. DOI: <https://doi.org/10.17649/tet.32.3.3046>
- Balizs Dániel (2023). Lokális konfliktusok és közösségi stratégiák a pozsonyi agglomeráció magyarlakta településein. *Kisebbségi Szemle*, 8 (4), pp. 71–90.
- Bott Domonkos Livia (2018). *Szuburbanizáció és identitás*. Dunaszerdahely: OZ FutuReg. <https://www.academia.edu/Letöltés>: 2025. 08. 24.
- Bott Domonkos Livia (2019). *Szuburbanizáció és kultúra. Csallóköz szuburbán régióinak kultúrája*. Dunaszerdahely: OZ FutuReg. <https://futureg.sk/Letöltés>: 2025. 08. 28.
- Bott Domonkos Livia (2020). *Szuburbán élet a Csallóközben. A zöld özvegyek társadalmi problémái*. Dunaszerdahely: OZ FutuReg. <https://futureg.sk/Letöltés>: 2025. 08. 25.
- European Environment Agency (EEA) (2006). *Urban Sprawl in Europe: The Ignored Challenge*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. <https://www.eea.europa.eu/Letöltés>: 2025. 08. 26.
- Gyurgyik László (2015). A (cseh-)szlovákiai magyarság lélekszámának és településszerkezetének alakulása (1918–2000). In *Történeti Demográfiai Évkönyv* (2001) (pp. 353–370). Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.
- Gyurgyik László (2014). A magyar nemzetiségűek településszerkezeti változásai az ezredfordulót követő évtizedben az ismeretlen nemzetiségűek adatainak háttérében. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 16 (4), pp. 57–72.
- Gyurgyik László (2024). A szlovákiai magyarsághoz tartozók számának, arányának változása járások szerint a 2011. és 2021. évi szlovákiai népszámlálás adatai alapján. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 26 (2), pp. 43–64. DOI: <https://doi.org/10.61795/fssr.v26y2024i2.03>
- Gyurgyik László (2003). A szlovákiai magyarság létszámcsökkenésének okai. In Gyurgyik László és Sebők László (szerk.), *Népszámlálási körkép Köztes-Európából* (pp. 46–62). Budapest: Gondolat Kiadó.
- Gyurgyik László (2003). Szlovákia népességének és társadalomszerkezetének változásai az 1990-es években. In Gyurgyik László és Sebők László (szerk.), *Népszámlálási körkép Köztes-Európából* (pp. 31–46). Budapest: Gondolat Kiadó.
- Harloe, Michael (1996). Cities in Transition. In Andrusz, Gregory, Harloe, Michael és Szelényi Iván (szerk.), *Cities after Socialism: Urban and Regional Change and Conflict in Postsocialist Societies (Studies in Urban and Social Change)* (pp. 1–30). Oxford: Blackwell.
- Horbulák Zsolt (2017). Dél-Szlovákia gazdasági és szociális helyzete néhány mutató tükrében (2). *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 19 (4), pp. 71–79.
- Horbulák Zsolt és Demeter Gábor. (2023). A szlovákiai magyar közösség létszáma és területi mintázata a 2021. évi népszámlálás alapján. *Területi Statisztika*, 63 (2), pp. 207–233. DOI: <https://doi.org/10.15196/ts630204>
- Kocsis Károly, Bottlik Zsolt és Tátrai Patrik (2006). *Etnikai térformák a Kárpát-medence határokon túli régióiban (1989–2002)*. Budapest: MTA Földrajztudományi Kutatóintézet.
- Kladivo, P. et al (2015). Suburbanization and local governance – positive and negative forms: Olomouc case study. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 27, pp. 95–107.
- Lampl Zsuzsanna (2010). Túl a város peremén. Esettanulmány a Pozsonyból kiköltözött felső-csallóközi és rajkai lakosságról. In Hardi Tamás, Hajdú Zoltán és Mezei István (szerk.), *Magyar–szlovák agglomeráció Pozsony környékén* (pp. 77–131). Pécs–Győr–Somorja: MTA Regionális Kutatások Központja – Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet – Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Matus Tibor (szerk.) (2017). *Baross Gábor Terv. Dél-Szlovákia/ Felvidék regionális gazdasági fejlesztési terve*. www.baross-palyazatok.eu Letöltés: 2025. 08. 27.
- Mészáros András (2023). A belső migráció hatásai Szlovákia lakosságára. *Kisebbségi Szemle*, 8 (4), pp. 91–123.
- Miroslava, Trembošová et al (2022). Suburbanization Process of Regional Cities in Slovakia. *Transport & Logistics*, 22, pp. 21–31.
- Mladek, Jan és Čupelová, Katarína (2010). Population Processes and Structures in the Urban and Rural Spaces of Slovakia. *European Countryside*, 2 (2), pp. 72–93. DOI: <https://doi.org/10.2478/v10091-010-0006-4>
- Mezei István (2008). *Városok Szlovákiában és a magyar határ mentén*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet – Pécs: MTA RKK.

- Nuissl, Henning és Rink, Dieter (2005). The “production” of urban sprawl in eastern Germany as a phenomenon of postsocialist transformation. *Cities*, 22 (2), pp. 123–134. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2005.01.002>
- Pichler-Milanovič, Nataša, Malgorzata, Gutry-Korycka és Rink, Dieter (2007). Sprawl in the Post-socialist City: The Changing Economic and Institutional Context of Central and Eastern European Cities. In Couch, Chris, Leontidou, Lila és Petschel-Held, Gerhard (szerk.), *Urban Sprawl in Europe: Landscapes, Land-use Change & Policy* (pp. 102–135). Oxford: Blackwell. DOI: <https://doi.org/10.1002/9780470692066.ch4>
- Pregi Lóránt (2023). A belső migráció hatása az etnikai szerkezet átalakulására Dél-Szlovákiában. *Kisebbségi Szemle*, 7 (3), pp. 71–97.
- Sailer-Fliege, Ulrike (1999). Characteristics of postsocialist urban transformation in East Central Europe. *GeoJournal*, 49, pp. 7–16. DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1006905405818?utm>
- Sápos Aranka és Jelenová, Ivana (2022). Népszámlálás Szlovákiában 2021. *Szellem és Tudomány*, 13 (1), pp. 148–176.
- Sárközi, Bertalan Ruben (2023). *A Csallóköz település-földrajzi vizsgálata*. Budapest: ELTE TTK.
- Šveda, Martin, Sládeková-Madajová, Michal és Podolák, Peter (2016). Behind the Differentiation of Suburban Development in the Hinterland of Bratislava, Slovakia. *Czech Sociological Review*, 52 (6), pp. 893–925. DOI: <https://doi.org/10.13060/00380288.2016.52.6.290>
- Székely Vladimír (2014). Pozsony mint gazdasági központ hatása a környezetére. In Lados, Mihály (szerk.), *A gazdaságszerkezet és a vonzáskörzet alakulása* (pp. 70–87). Győr: Széchenyi István Egyetem.
- Tátrai Patrik (2006). Adalékok a települések belső etnikai térszerkezetének kutatásához. *Földrajzi Értesítő* (3–4), pp. 273–286.
- Tátrai Patrik (2023). Etnikai rétegződési rendszer Szlovákiában a 2021. évi népszámlálás tükrében. *Kisebbségi Szemle*, 7 (4), pp. 7–36.
- Tóth Péter és Mezei István (2009). A települési és területi önkormányzatok kapcsolatai a magyar–szlovák határ mentén. In Hardi Tamás és Tóth Károly (szerk.), *Határaink mentén – A magyar–szlovák határtérség társadalmi-gazdasági vizsgálata* (pp. 77–101). Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet.

Források

A 2001-es, 2011-es és 2021-es szlovákiai népszámlálások hivatalos adatai. Elérés: <https://slovak.statistics.sk/>